

”Är det viktigaste att många röstar exempelvis i den kommande folkomröstningen, eller att de som röstar är kunniga och insatta i sakfrågan?”

Bättre med lågt valdeltagande?

DET HAR NU GÅTT DRYGT TRE ÅR sedan Demokratiutredningen, i vilken samtliga riksdagspartier var representerade – lade fram sitt slutbetänkande ”En uthållig demokrati”. I det valde man att inte bara utreda den svenska demokratin, utan att också förespråka en specifik demokratisyn: Deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter.

I den demokratisynen ingår att ett högt och jämlikt politiskt deltagande har ett värde i sig. Men det räcker inte med att många människor deltar i det politiska livet: Det krävs också att en vital, levande och rationellt grundad politisk debatt föregår det politiska beslutsfattandet, för att de politiska beslut som fattas ska vara genomtänkta.

Med tanke på den nu pågående EMU-kampanjen och höstens folkomröstning är detta särskilt intressant, eftersom den verklighet vi just nu lever i belyser orimligheten i den demokratisyn som demokratiutredningen förespråkade. Ur ett deltagardemokratiskt perspektiv är folkomröstningar principiellt sett att föredra framför att beslut fattas av politiker, eftersom dessa lägger makten över besluten i folkets händer. Istället för att överlåta beslutet om EMU åt riksdagens 349 ledamöter får Sveriges cirka 6,7 miljoner röstberättigade själva vara med och bestämma. Därmed blir det politiska deltagandet automatiskt högre i samband med folkomröstningar än när besluten överläts åt den representativa demokratins beslutsfattande organ. Därför är det också viktigt med ett högt valdeltagande – ju fler som röstar, desto bättre.

Samtidigt finns det ett demokratiskt värde i att människor vet vad de röstar på och varför. Om samtliga röstberättigade gick och röstade, men gjorde det efter att

ha dragit lott om de ska rösta ”ja” eller ”nej”, vore det knappast en vinst ens ur ett deltagardemokratiskt perspektiv.

Därför är det logiskt att deltagardemokrater också värdesätter en levande politisk debatt. För att den politiska debatten – i det här fallet EMU-kampanjen – ska kunna bidra till att människor blir informerade och röstar genomtänkt krävs det dock att tre villkor är uppfyllda. För det första att ja- och nej-kampanjerna argumenterar på ett rationellt och sakligt sätt; för det andra att medierna fokuserar på sakliga skälen för och mot ett svenskt EMU-medlemskap; för det tredje att människor har viljan och tar sig tid att sätta sig in i sakfrågan utifrån all den information som kommer från ja- och nej-kampanjerna och från medierna.

Hittills har dock EMU-kampanjen knappast uppfyllt dessa villkor. Inte ens med en välvillig tolkning kan man hävda att ja- och nej-kampanjerna drivs av en vilja att informera och upplysa människor så att människor på ett självständigt och genomtänkt sätt kan ta ställning till argumenten. Viljan att vinna övertrumfar alltid viljan att upplysa när inte båda målen kan uppnås samtidigt. Samtidigt är det svårt att hävda att medierna generellt sett fokuserar på sakskälen för och mot ett svenskt EMU-medlemskap. Istället präglas mycket av rapporteringen av spekulationer kring valutgången och om kampanjerna som sådana. Vid sidan av detta finns det förvisso också åtskilliga nyheter om ja- och nejsidans argument, vilket är positivt. Problemet är att dessa sällan ställs mot varandra och analyseras på ett sätt som gör det möjligt för människor att jämföra argumentens trovärdighet och styrka, och att det krävs goda kunskaper hos människor för att kunna förhålla sig till argumenten.

Detta leder till medborgarnas tid och

vilja att sätta sig in i sakfrågan. I den bästa av alla världar skulle medborgarna säkerligen ha den vilja och ta sig den tid som krävs för att man på ett genomtänkt sätt ska kunna ta ställning till EMU-medlemskapets för- och nackdelar; de skulle aktivt ta del av ja- och nejsidans argument och av medierapporteringen, och de skulle diskutera frågan med vänner och bekanta.

Den värld vi lever i är dock knappast den bästa av alla tänkbara – inte ens enligt medborgarna själva. Tvärtom är det åtskilliga som i undersökningar säger att de kan för lite eller är för osäkra för att ta ställning. Och det har de säkert rätt i: EMU-frågan är komplicerad, och de flesta undersökningar kring människors politiska kunskaper visar att de är högst begränsade. Märkligt nog används dock den egna okunskapen och osäkerheten av många som ett argument för att rösta nej i höstens val, som om det skulle vara mindre dramatiskt att rösta nej än att rösta ja. Men hur vet man det, om man inte har tillräckliga kunskaper och är osäker i sakfrågan?

Bortom det demokratiideal som demokratiutredningen förespråkade har vi med andra ord en verklighet som ställer alla demokrativänner inför ett dilemma: Är ett högt valdeltagande positivt också om priset är att många av de som röstar saknar tillräckliga kunskaper? Är det viktigaste att många röstar exempelvis i den kommande folkomröstningen, eller att de som röstar är kunniga och insatta i sakfrågan?

Demokratiutredningen svarade ”både och”. Och det låter sig göras i teorin, men verkligheten är som alltid mer komplicerad.

JESPER STRÖMBÄCK

Föreståndare för Demokratiinstitutet
jesper.stromback@mh.se